

Türkiye'deki Suriyeli Gençlere Yönelik Riskleri Azaltmak

Türkiye'nin kayıtlı 3.6 milyonu aşan Suriyeli mülteciye ev sahipliği yapmasına, hizmet vermesine ve toplumsal uyumları konusunda önemli adımlar atmasına rağmen, özellikle 15-24 yaş aralığındaki 2,1 milyon genç mülteci çeşitli risklerle karşı karşıya. Bu riskler Suriyeli gençlerin güvenliğini tehlikeye atarken aynı zamanda toplumsal gerilimlerin artmasına ve Suriyelilerle ilgili yaygın olumsuz toplumsal algının pekişmesine yol açıyor.

Kriz Grubu'nun başta Şanlıurfa olmak üzere 2018'in yazında sınır illerinde gerçekleştirdiği saha çalışması suç örgütleri, kaçakçı ve militanların Suriyeli gençleri yasadışı faaliyetlere çekmeye çalıştığı ve özellikle çaresiz ve kimlik kargaşası yaşayan Suriyeli gençlerden faydalanmaya çalıştıklarını göstermiş, ayrıca bazı genç Suriyeli kadın ve kız çocuklarının gayrimeşru evliliklere ve cinsel istismara itildiğini ortaya koymuştur.

Mart 2016'da Avrupa Birliği, mülteci krizi dolayısıyla Türkiye'ye vaat ettiği mali yardımın (iki seferlik 3 milyar Avro) bugüne kadar 2 milyar Avrosunu aktararak insani ihtiyaçların karşılanmasına yardımcı olmuş ve mültecilerin entegrasyonunu destekleyecek kurumsal kapasitenin güçlenmesini sağlamıştır. 6 milyar Avronun aktarımının tamamlanması ve ardından uzun vade perspektifiyle Suriyelilerin Türkiye'de yaşamaya devam etmesi durumunda AB'nin yanı sıra Avrupa ülkelerinin ikili desteğini devam ettirmesi elzemdir. Avrupa Birliği'ne yönelik Suriyeli mültecilerin entegrasyonu ile ilgili somut önerilere yer verdiğimiz İngilizce bilgi notuna [buradan](#) ulaşabilirsiniz (*Watchlist 2019 – First Update*).

Bu bilgi notu Kriz Grubu'nun Mart 2019'da İngilizce olarak yayımlanan 27 sayfalık "[Şanlıurfa'daki Suriyeli Genç Mültecilere Yönelik Riskleri Azaltmak](#)" isimli raporunda tespit edilen sorunları ve çözüm önerilerini özetlemektedir.

Geçim kaynaklarının kısıtlı olması

Mültecileri suç örgütlerinin istismarına açık hale getiren faktörlerin başında yüksek orandaki yoksulluk ve işsizlik gelmektedir. Türkiye'deki Suriyeli mültecilerin yaklaşık yüzde 50'si yoksulluk sınırının altında yaşamakta, ailelerin yüzde 65'i kayıtdışı çalışarak geçimini sağlamaktadır. Ekseriyetle tekstil, mobilya ve ayakkabı imalathanelerinde, inşaat şantiyelerinde veya mevsimlik tarım işçisi olarak çok düşük ücretlere, güvencesiz koşullarda ve sömürüye açık şekilde çalışmaktalar. Türkiye'nin ekonomik büyümesinin yavaşlaması ile birlikte özellikle gençler arasında işsizliğin arttığı bir dönemde, kayıtlı ekonomide Suriyelilere iş sahası yaratılması olası görülmemektedir.

Kayıtlı ekonomide Suriyelilerin iş bulabileceği alanların kısıtlı olacağı gerçeği ışığında orta ve uzun vadede hem Suriyeliler hem de Türkiye vatandaşları için istihdam alanlarını genişletmeye yönelik politikalar geliştirilmelidir. Bunun için Ankara, finansman desteği sunan Avrupalı ülkelerin yardımıyla mevcut çıraklık sistemini güçlendirebilir, tarım işletmelerinin kurulması için daha fazla eğitim

ve mikro kredi desteği sağlayabilir ve küçük ölçekli kooperatifleri destekleyebilir. Aynı zamanda çalışma çağındaki Suriyelilerin Türkiye'nin kalkınma stratejileri doğrultusunda işgücü açığının olduğu illere yönlendirilmelerinin desteklenmesi önemli bir katkı yapabilir.

Okullaşma ve eğitim ile ilgili zorluklar

Halihazırda Suriyelilerin ilkökul düzeyinde okullaşma oranı yüzde 97'yi bulurken, bu oran orta öğretime gelindiğinde (5. sınıf) yüzde 56 civarına düşmektedir. Halen yaklaşık 400 bin kadar okul çağındaki Suriyeli çocuğun herhangi bir okula kaydı yoktur. İlkokulu bitiren çocuklar genelde kayıtdışı ekonomide çalışarak aile bütçelerine katkı sunmak üzere okulu terk etmektedir. Kız çocukları için ise erken yaşta evlilikler (Türk kanunlarına aykırı olarak, kimi zaman imam nikahı yolu ile çokeşli evliliklere dahil olarak) okulu terk etme sebeplerinden biridir. Yoksul ve yıkıma uğramış aileler için bu tür evlilikler ekonomik güvenceye kavuşmanın bir yolu olarak görülürken genç kadınların istismarına yol açabilmektedir.

Özellikle Şanlıurfa gibi genç/çocuk nüfusun yüksek olduğu ve sisteme her öğretim yılında ciddi oranda öğrencinin dahil olduğu bölgelerde eğitim sistemi fiziki kapasite, öğretmen sayısı ve öğretim kalitesi açısından büyük baskı altındadır. Her yıl sisteme katılan yeni öğrenci sayısı göz önünde bulundurulduğunda Türkiye'nin hem daha fazla öğretmen ataması hem de yeni okullar inşa etmesi için özellikle bu dönemdeki hızlı öğrenci artışının getirdiği yükü sırtlayabilmesi için desteğe ihtiyacı olacaktır.

Kriz Grubu olarak 2018'den bu yana savunuculuğunu yaptığımız konulardan biri de devlet okullarının halihazırda geçici eğitim merkezlerinde çalışan ve deneyimli Suriyeli öğretmenlerin – sözleşmeli ve geçici süreyle de olsa – devlet okullarında istihdam edilmesidir. Erken yaşta yapılan evliliklerin önlenmesi ve kız çocuklarının önündeki seçeneklerin arttırılması için Ankara, muhtemel Avrupa Birliği desteği ile kız öğrencilerin ilköğretimden sonra okula devam etmeleri için teşvik sağlamalı, örneğin okula giden kızların ailelerinin aldığı maddi teşvik miktarını arttırmalıdır. Ayrıca okullarda çocuklara ve ailelere cinsel şiddet/ayrımcılık ve gayrimeşru evlilikler konusundaki yasal hakları hakkında bilgilendirme çalışmaları yaygınlaştırılmalı, korunma hizmetlerinin kapasitesi arttırılmalıdır.

Yetersiz psiko-sosyal destek

Savaşta yaşanmış travmalar genellikle ekonomiye ve eğitim sistemine entegrasyon ile ilgili güçlükleri daha da ağırlaştırmaktadır. Bugün 15-24 yaş arasındaki birçok Suriyeli genç Suriye'den kaçmadan önce aile yakınlarını ve arkadaşlarını kaybetmiş, evlerinin ve geçim kaynaklarının yıkımına tanık olarak büyük acılar yaşamıştır. Travma ve yoksulluk, gençlerin yeni beceriler kazanabilecekleri ve nispeten koruma altında olacakları okulları bırakmalarına neden olmaktadır. Bu durum hem yaşadıkları toplum ile yapıcı bir ilişki kurmalarını hem de üretken bireyler olmalarını engellemektedir.¹

Devlet kaynakları ve kapasitesi, travma yaşamış çok sayıda gençten oluşan büyük bir nüfusun psiko-sosyal gereksinimlerini karşılamada yetersiz kalmaktadır. Okullara kayıtlı öğrenciler için rehberlik servislerinin sunmakla yükümlü olduğu psiko-sosyal destek hizmetlerinin Suriyeli çocuk ve gençlerin daha fazla faydalanabileceği şekilde geliştirilmesi elzemdir. Bunun için Suriyeli rehberlik öğretmenlerinin eğitilmesi ve kadrolu rehberlik öğretmenlerine “yardımcı” olacak şekilde en azından

¹ Prof. Dr. Selçuk Şirin öncülüğünde 2013 yılında Bahçeşehir Üniversitesi iş birliği ile yapılan bir çalışmada, görüşülen Suriyeli çocukların yüzde 35'i travma sonrası stres bozukluğu ve yüzde 49'u depresyon sorunu yaşamaktaydı. “Suriyeli Mülteci Çocuklar Saha Araştırması”. http://content.bahcesehir.edu.tr/public/files/files/BAUSuriye_23_11_2012.pdf

geçiş sürecinde istihdam edilmesi düşünülebilir. Böylece rehberlik servislerinin karşılaştığı dil engeli de aşılabılır. Kadın rehberlik öğretmenlerinin bu birimlerde görevlendirilmesine öncelik tanınması, kız çocuklarının istismar ve benzeri sorunlarını daha rahat ifade etmesini sağlayabilir.

Okullara kayıtlı olmayan çocuk ve gençler için, Milli Eğitim Bakanlığı il müdürlüklerine bağlı *Rehberlik Araştırma Merkezleri* ile Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'na bağlı *Sosyal Hizmet Merkezleri* psiko-sosyal destek sunmakla görevlidir. Kriz Grubu'nun Şanlıurfa'daki saha araştırması, bu mercilerin insan kaynağı ve yerel halka erişim konusunda yeterli kapasiteye sahip olmadığını ortaya koymuştur. Merkezden bakanlıkların il müdürlüklerine var olan mültecilerin sayısına oranla bütçe aktarılmaması, destek personelinin savaş travmalarının ele alınması ve Arapça hizmet sunma konusunda yetersiz kalması bu kapasite eksikliğinin başlıca sebeplerindedir. Halihazırda devlet kurumlarının bu alandaki açığını, yerel STK'lara bağlı genelde batılı kaynaklar ile desteklenen toplum merkezleri doldurmaktadır. Bu STK'larda yereldeki mülteci gruplarla yakın temas kurabilen Suriyeliler de çalışmaktadır.

Ankara ve AB üyesi finansman sağlayıcı ülkeler, STK'ların yönettiği psikolojik danışmanlık ya da katılımcı etkinlikler yoluyla psiko-sosyal programlar sunan toplum merkezlerini ve ilgili bakanlıkların il müdürlüklerini daha fazla desteklemelidir. AB ve üye ülkeleri bu alanda devlet-STK iş birliğini güçlendirecek programlara da daha fazla fon ayırmalıdır.

Güvenlik açıklarının giderilmesi

Yukarıda da anlatıldığı üzere travma, yoksulluk, istismar ve sömürü gençleri kaçakçılık, uyuşturucu, fuhuş ve şantaj çetelerinin, nefret ve şiddeti teşvik eden örgütlerin hedefi haline getirebilmektedir. Kriz Grubu'nun yaptığı saha araştırmasında karşılaştığı bazı örneklerde Suriye'de savaşı (Heyet Tahrir el Şam, HTŞ, gibi) militan gruplara sempati duyan sivil örgütlerin/derneklerin, din eğitimi ve kültürel programlar sunma bahanesiyle gençleri saflarına katma ve uzun vadede militan devşirebilecekleri bir zemin oluşturmak amacıyla endoktrine etme çabası içinde olduğu görülmüştür.

Son yıllarda Ankara sınır güvenliğinde hatırı sayılır iyileştirmeler yapmıştır ancak sınırın iki tarafındaki araçlar ve rüşvet yoluyla, yaklaşık 1.500-2.000 Amerikan Doları karşılığında sınırın yasadışı yollarla geçilmesi mümkün olmaktadır.

İstismar amacı güden kişi ve gruplarla mücadele için Türkiye, Suriye sınırında rüşvete karşı daha sıkı önlemler alarak güvenliği arttırılabilir. Savunmasız gençleri korumanın yanı sıra bu önlemler Türkiye ya da Avrupa'da şiddet eylemleri gerçekleştirmeyi planlayabilecek cihatçıların (özellikle İdlid'den) ülkeye sızmasını zorlaştırabilir. Avrupa Birliği sınır güvenliği konusunda teknik destek ve uzmanlık sağlamaya devam etmelidir. Ankara ayrıca, Suriyelilerin düzenlediği din eğitimi programları üzerindeki denetimini sıkılaştırmalı ve Suriyeli gençleri istismar eden yasadışı suç ağları ile mücadelesini geliştirmelidir.

Bu adımlar Türkiye'deki Suriyeli mülteci gençlerin güvenli bir ortamda büyüyerek Türkiye'de ya da ülkelere dönme durumlarında Suriye'de, toplumun verimli birer bireyi olmalarına yardımcı olacaktır. Mülteci gençlerin gereksinimlerine yanıt verecek politikalar uzun vadede Türkiye'yi daha istikrarlı kılacak ve kurumsal kapasitesini güçlendirecektir.